

Koncepce potravinářství ČR pro období po vstupu ČR do EU (2004 – 2013)

Obsah

Úvod

A. Základní strategie – vize výroby potravin v ČR

1. Situace, problémy a výzvy EU
2. Strategické cíle odvětvové politiky ČR po vstupu do EU

B. Koncepce potravinářství (východiska a perspektivy)

1. Situace v sektoru potravin v ČR
2. Odhad změn na českém trhu po vstupu do EU, Společná zemědělská a společná obchodní politika EU
3. Slabé články a obtížně dosažitelné prodeje ve vazbě na zemědělskou výrobu
4. **Příležitosti a návrhy na jejich využití na domácím a evropském trhu**
5. Strategické postupy při marketingové podpoře prodeje tuzemské produkce

C. Hlavní charakteristiky oborových koncepcí, environmentální politika a nástroje podpory

1. Koncepční charakteristiky oborů zpracovávajících agrární produkci živočišného původu
2. Koncepční charakteristiky oborů zpracovávajících agrární produkci rostlinného původu
3. Koncepční charakteristiky výroby nápojů a dalších potravinářských výrob
4. Environmentální politika v potravinářství
5. Návrhy, programy a požadované podpory

D. Zařazení potravinářství ve struktuře státní správy a jeho právní rámec

1. Působnost státní správy ve vztahu k potravinářství
2. Návrhy na institucionální uspořádání

E. Časový a věcný sled jednotlivých etap koncepce potravinářství

Závěr

Úvod

Koncepce potravinářství přímo navazuje na „Koncepci agrární politiky ČR pro období po vstupu do EU (2004 – 2013)“.

Přímá vazba strategie výroby potravin a nápojů na koncepci agrární politiky ČR na jedné straně a odlišnost výroby potravin od prvovýroby na straně druhé, předznamenala celkové pojetí této koncepce. Z hlediska výrobních faktorů a konečných cílů se výroba potravin a nápojů od zemědělství výrazně odlišuje především v těchto směrech.

Zemědělství využívající půdu je závislé na přírodních podmínkách. Tomu odpovídá i Společná zemědělská politika (SZP). V budoucnu se zemědělství bude stále výrazněji prosazovat svým multifunkčním posláním, opírajícím se o venkovské prostředí.

Na rozdíl od zemědělství výroba potravin a nápojů bude technologicky směřovat ke stále vyššímu stupni zpracování agrární produkce. Nabídku bude orientovat k náročnému spotřebiteli z hlediska bezpečnosti potravin, jejich kvality i vysokého stupně připravenosti pro bezprostřední konzumaci tak, jak to vyplývá ze změn životního stylu populace v průmyslově vyspělých zemích.

V předkládané koncepci je rámcově zachycena situace, problémy a výzvy Evropské unie v oblasti výroby potravin. Na ně navazují strategické cíle koncepce odvětvové politiky ČR pro výrobu potravin a nápojů po vstupu do EU včetně cílů v oblasti bezpečnosti potravin a environmentální politiky (část A).

Vlastní celková koncepce potravinářství vycházející z výsledků transformace tohoto odvětví (část B) čerpá z odhadu změn na českém trhu po vstupu do EU, ze stanovení slabých článků prodeje českých potravinářských výrobků na domácím a evropském trhu a obtížně dosažitelných prodejů ve vazbě na zemědělskou výrobu. Vymezuje příležitosti a návrhy na jejich využití na domácím a evropském trhu a určuje strategii při marketingové podpoře prodeje tuzemské produkce.

V části C koncepce jsou vytyčeny nosné pilíře koncepcí rozhodujících výrobních oborů v podmínkách EU a environmentální politika v potravinářství. Navazují nástroje na podporu podnikání včetně malých a středních podniků, nezbytné investiční záměry a kvantifikace finančních potřeb.

V části D jsou formulovány přístupy k řešení působnosti státní správy ve výrobě potravin včetně cílů potravinového práva a ochrany spotřebitele a návrhy na její institucionální uspořádání z hlediska potřeb a naplnění strategických cílů koncepce po vstupu do EU v horizontu příštích let.

V závěrečné části E vymezujeme 3 časové a věcné etapy koncepce potravinářství, a to etapu „VSTUPNÍ“ pro léta 2004-2006, etapu „PŘÍZPŮSOBENÍ“ pro léta 2007- 2011 a etapu „VYROVNÁNÍ“ pro léta 2011 –2013.

A. Základní strategie – vize výroby potravin v ČR

1. Situace, problémy a výzvy Evropské unie

Hospodářská politika EU v rámci průmyslové politiky se orientuje zejména na vyrovnávání rozdílů mezi jednotlivými oblastmi a na posilování konkurenceschopnosti. Cestou k těmto cílům je adaptace průmyslu na strukturální změny, podpora iniciativy a podnikavosti a příznivého prostředí pro spolupráci mezi podniky a podpora využívání výzkumu a technologického rozvoje vč. výroby potravin a nápojů.

Rada Evropské unie svým rozhodnutím 96/413/ES, kterým přijala Akční program k posílení konkurenceschopnosti evropského průmyslu, doporučila nejen členským zemím, ale i kandidátským zemím průmyslovou politiku, která zahrnuje jak vnější obchodní politiku, tak opatření k dalšímu rozvoji jednotného vnitřního trhu EU. V nemalé míře se týká i segmentu potravin. Program dále zahrnuje rozvoj evropské infrastruktury a podporu podnikání malých a středních firem, dotýká se sociální a regionální politiky, vzdělávání a výchovy, ochrany hospodářské soutěže a některých dalších opatření.

Evropská unie klade velký důraz na rozvoj ekologického zemědělství a v současné době připravuje celoevropský akční plán rozvoje ekologického zemědělství. Na jeho základě připravila ČR Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010, který byl dne 17.3.2004 projednán vládou ČR. V oblasti potravinářské výroby řeší Akční plán ČR otázku zpracování a marketingu biopotravin, která je považována za jeden z nejslabších článků dosavadního rozvoje ekologického zemědělství. V akčním plánu je zahrnuta i podpora rozvoje výroby regionálních výrobků ze strukturálních fondů.

Současně budeme podporovat zavádění registrovaných značek a označení původu u těchto výrobků v souladu s pravidly EU. MZe bude poskytovat poradenskou činnost podnikům při zpracování podkladů pro vlastní schvalovací činnost.

Výroba potravin a nápojů v EU - 15 bylo největším zpracovatelským odvětvím s ročním obratem vyšším než 600 mld. EUR. Nabízelo produkci pro 370 mil. obyvatel. Zahrnovalo více než 26 tisíc podniků a zaměstnávalo více jak 3 miliony zaměstnanců. Export produkce přesahuje 45 mld. EUR ročně. I přes rozdíly mezi jednotlivými zeměmi představoval konkurenceschopnou a vnitřně široce strukturovanou součást zpracovatelského průmyslu s vysokým podílem tvorby přidané hodnoty (cca 10 % ze zpracovatelského průmyslu). Strukturální odlišnosti vyplývají jak z úrovně specializace a finalizace výrob, tak z rozdílů ve velikosti firemní základny a z dalších faktorů. Z hlediska dalšího vývoje lze potravinářský průmysl zařadit k odvětvím, která dosud nevyčerpala svůj potenciál dalšího růstu. Jeho perspektiva je však v nemalé míře spojena se změnami životního stylu Evropanů. Roste spotřeba rychlého občerstvení (fast food), hotových jídel, zmrazených pokrmů a pokrmů pro mikrovlnný ohřev.

Za účinný nástroj uplatňovaný v sektoru výroby potravin v EU je potravinové právo, k jehož významné změně došlo v roce 2002 vydáním nového nařízení č. 178/2002 o evropském potravinovém právu a o zřízení Evropského úřadu pro bezpečnost potravin. Nařízení vymezuje jak rámec předpisů v oblasti bezpečnosti potravin, tak zřizuje Evropský úřad pro bezpečnost potravin a určuje pravidla pro fungování Systému rychlé výstrahy pro potraviny a krmiva (RASFF) v EU.

2. Strategické cíle odvětvové politiky ČR po vstupu do EU

Z analytických a koncepčních podkladů MZe, VÚZE a Potravinářské komory ČR, především od jejich profesních svazů a z globálních evropských cílů vyplývají následující strategické odvětvové cíle:

- zvýšení konkurenceschopnosti a výkonnosti potravinářského sektoru a udržení si, v rámci zpracovatelského průmyslu, ekonomicky významného postavení, obdobně jako je tomu i v ostatních průmyslově vyspělých zemích;

- zajištění předpokladů pro vyšší míru zpracování agrární produkce, odpovídající vyspělým zemím, při předpokládaném růstu obchodní výměny a využívání pravidel tzv. obchodních mechanismů;
- marketingová podpora kvalitních českých potravin založená na vyváženosti kvality a ceny;
- založení marketingové agentury, která na základě relevantních informací o tržní situaci zajistí cílenou prezentaci a podporu prodeje českých potravin vč. využití národní značky, a to z dosavadního odboru zřízeného v rámci Státního zemědělského intervenčního fondu (SZIF);
- výroba potravin především z domácích surovin v odpovídající kvalitě v zájmu udržení rozměru zemědělství předpokládaného agrární koncepcí při uplatňování vyjednaných podmínek v rámci SZP;
- inovace potravinářské produkce s využitím rozvoje vědy a výzkumu při uplatnění technologií, splňujících podmínky pro správnou výrobní a hygienickou praxi a nezhoršující životní prostředí;
- inovace potravinářské produkce k maximálnímu využití doporučení Světové zdravotnické organizace v oblasti zdravé výživy.

Bez zpracovatelského průmyslu by nebylo možné zachovat rozměr zemědělství, protože jenom zemědělské nezpracované suroviny nelze trvale efektivně vyvážet.

Odvětvové cíle je nezbytné naplnit především v koncepcích rozhodujících výrobních oborů a v podnikatelských záměrech podnikové báze. U vybraných oborů bude účelné vyznačit národní zájem na jejich rozvoji.

Vstup ČR do EU je spojen s převzetím společné potravinové politiky EU, která vytýčila za hlavní prioritu bezpečnost potravin. Zajištění bezpečnosti potravin (food safety) vyžaduje v zájmu ochrany spotřebitele tyto specifické strategické cíle:

- posilování vysoké úrovně ochrany lidského zdraví a zájmů spotřebitelů za předpokladu podpory bezpečnosti výrobků a jejich jakosti;
 - posílení odpovědnosti výrobců, distributorů a zpracovatelů a spoluodpovědnosti spotřebitelů za bezpečnost výrobků;
 - posílení koordinace státního dozoru v oblasti zajištění bezpečnosti potravin a krmiv;
 - zvyšování efektivity výroby a podpora regionální pestrosti produkce (založené na environmentálně šetrných technologiích a welfare zvířat).

Další důležitou oblastí související s výrobou potravin je životní prostředí. Hlavními specifickými cíli potravinářského průmyslu a státní správy v oblasti ochrany životního prostředí budou:

- předcházení vzniku mimocelních bariér pro export české produkce (případným obviněním z ekodumpingu);

- důraz na správnou implementaci předpisů EU (zvláště průřezových předpisů jako je směrnice 96/61/EC o IPPC);
- pravidelný reporting o indikátorech ekologických dopadů potravinářské produkce dozorovým orgánům EU (hlášení o zavádění nejlepších dostupných technik – BAT reporting, Evropský registr emisí znečišťujících látek - EPER);
- ve spolupráci s ostatními členskými státy EU vývoj a použití nástrojů proti importům zboží ze třetích zemí, jejichž standardy pro výrobu potravin prokazatelně nerespektují základní požadavky na ochranu životního prostředí;
- využití přirozeného investičního cyklu k postupnému zavádění technologií šetrnějších k životnímu prostředí, aby byly splněny zpřísněné limity ekologické legislativy bez nutnosti velkých investic do koncových zařízení (biofiltry, dopalovací jednotky, vícestupňové ČOV). To přinese úsporu neproduktivních investičních nákladů umrtvených právě v koncových zařízeních (end-of-pipe technologies).

B. Koncepce potravinářství (východiska a perspektivy)

1. Situace v sektoru potravin v ČR

Potravinářský průmysl ČR patří k tradičním odvětvím zpracovatelského průmyslu. Jeho rozhodujícím vstupem je agrární produkce, a to většinou domácího původu. Dosud však nevyčerpal možnosti svého dalšího rozvoje. Zvyšováním míry efektivního zpracování agrární produkce a jejím umístěním především na domácí a evropský trh umožní potravinářský sektor v příštích letech udržet produkční funkci zemědělství, a to v dimenzi, pro níž jsou v ČR podmínky. Přitom zmíněný sektor neztratí svou pozici jednoho z ekonomických pilířů představujícího zhruba 10 % přidané hodnoty zpracovatelského průmyslu a stejný podíl na zaměstnanosti. Potravinářský sektor jako klíčový článek v celém řetězci bude každodenními dodávkami zabezpečovat trh potravin, který je považován z hlediska životní úrovně za významný článek spotřebního trhu se strategickým významem, vyjadřujícím národní zájem. Tento zájem se stává naléhavým zejména v krizových situacích (přírodní katastrofy apod.).

Jen malá část agrární produkce v současnosti i v budoucnosti nebude zpracovávána a půjde přímo na trh. Další, co do komodit omezená část produkce, je zpracována na průmyslová krmiva a jen menší část agrární produkce, byť co do objemu dále poroste, bude určena k nepotravinářskému využití.

Zachování plnohodnotných funkcí potravinářského sektoru a jeho další rozvoj v horizontu dalších let však bude především záviset na tom, jak se tento sektor dokáže adaptovat na měnící se podmínky životního stylu ve vyspělých zemích Evropy, které působí na potravinový trh a ve stále větší míře vyžadují více zpracované produkty, polotovary, hotová jídla, mrazírenské výrobky a stále rozmanitější, především jakostní a váhový sortiment jednotlivých druhů potravin. Je tomu tak proto, že sociální změny vedou ke snížení počtu členů domácnosti, zvyšování počtu zaměstnaných žen, poklesu předávání kuchařských znalostí z generace na generaci a rozšiřování požadavků na vlastnosti potravin podle stále členitějších skupin spotřebitelů. Využití příležitosti dalšího stupně

zpracovávání agrárních komodit vytváří prostor pro další růst výkonnosti a efektivnosti potravinářského odvětví i celé potravinové vertikály.

Současné trendy, které se budou dále prosazovat i v příštích letech a představují měnící se požadavky na charakter potravin, působí i na oborovou strukturu potravinářského sektoru. V oborech první fáze zpracování agrárních komodit, k nimž patří v ČR zejména výroba masa vč. drůbeže, mléka, másla, sýrů, ovocných a zeleninových výrobků, tuků a olejů, mlýnských výrobků, vč. těstovin, cukru, škrobu, sladu, etylalkoholu a vína, se budou posilovat další fáze jejich úprav a způsoby zpracování z hlediska jejich dalšího použití. Efektivnost zpracování agrárních surovin v těchto výrobcích v nových náročnějších podmínkách vstupu do EU však vyžaduje zvyšování výrobní koncentrace a s tím spojenou restrukturalizaci a rušení neperspektivních kapacit.

Dynamičtější rozvoj lze očekávat u výrob druhé fáze zpracování, mezi něž patří výroba masných, pekárenských a cukrářských výrobků, kaka, čokolády a cukrovinek, výroba destilovaných alkoholických nápojů, piva, minerálních vod a nealkoholických nápojů a stolní vody. Spotřebitelská poptávka po nápojích a převaha značkových výrobků u této skupiny výrob zřejmě povede k dalšímu posilování jejich podílu v potravinářské struktuře. Progresivní trendy u celé této skupiny výrob mohou pozitivně ovlivnit i celkový růst výkonnosti potravinářského sektoru v příštích letech.

Vydeme-li z růstu přidané hodnoty z výkonů v souhrnu za léta 1997 – 2002 u výroby potravin a nápojů zhruba o 7 % v b. c., pak vyšší zastoupení výrob vyššího stupně zpracování může přinést v horizontu příštích let dynamičtější růst u tohoto indikátoru, a to celkem zhruba o 10 %.

Sledování trendů z rozvinutých zemí, charakteristických efektivním zpracováním agrární produkce a rostoucí přidanou hodnotou, může v ČR vytvářet pracovní místa, a to zejména v malých a středních podnicích a ve vazbě na agrární produkci často ve venkovských regionech, kde by bez těchto podniků bylo pracovních příležitostí výrazně méně než v průmyslových aglomeracích. Uplatnění zpracovaných agrárních komodit, zejména vysoce kvalitních resp. značkových na evropském trhu bude znamenat i zhodnocení národní práce. Vyšší hodnota přidané práce může ve větší míře přitáhnout zahraniční investory.

Zatímco v zemědělství se předpokládá, že po roce 2011 bude zemědělská politika ČR plně podřízena reformované SZP, v potravinářství se již plně projeví internacionalizace ve všech oblastech podnikání, která bude spojena s častými fúze a akvizicemi ve výrobní základně a v propojování průmyslových struktur se navazujícími odvětvími (př. se zemědělstvím, s distribucí). S nutností širší kooperace a specializace získá na intenzitě proces vytváření podnikatelských sítí a sdružení, což se bude týkat i malých a středních podniků. Sdružení (clusters), tj. sítě vzájemně závislých firem, budou zahrnovat aliance s technologickými centry, výzkumnými ústavy, konzultanty a event. jinými subjekty. V současnosti by bylo obtížné, ne-li nemožné, odhadovat jejich ekonomický potenciál.

2. Odhad změn na českém trhu po vstupu do EU, Společná zemědělská a společná obchodní politika EU

V posledních 15 letech došlo k mimořádně významným změnám v nabídce, poptávce, spotřebě a výživě obyvatelstva. Tyto změny jsou doprovázeny vysokou koncentrací trhu potravin. Spotřeba potravin v ČR v podstatě odpovídá úrovni i trendům spotřeby v zemích EU. Vzhledem k tomu, že trh s potravinami je příkladem limitovaného prodeje (biologická podstata výživy), není

reálně očekávat po našem vstupu do EU výrazné hmotnostní zvýšení, ale ani snížení celkového objemu spotřeby. Obecně se dá očekávat velmi mírné zvyšování spotřeby masa, mlékařských výrobků, másla, ovoce a zeleniny. Naopak k mírnému snížení spotřeby by mohlo dojít u vajec, cukru, brambor a obilovin. Určitý růst spotřeby lze očekávat v hodnotovém vyjádření (kumulovaný index tuzemské spotřeby potravin v letech 1999 – 2002 činil 109,5).

Očekávaný vývoj spotřeby potravin může být z větší či menší části kryt z domácích zdrojů surovin a jejich finalizace v českém potravinářském průmyslu. Podíl zabezpečení poptávky českými výrobky a výrobky z dovozu je závislý na tom, zda české potravinářské výrobky budou na trhu konkurenceschopné jak kvalitou, tak cenou. Proto je nezbytné zaměřit výrobu (jak v zemědělství, tak především v potravinářském průmyslu) na takové výrobky, po kterých je poptávka, které odpovídají trendům správné výživy, mají vysokou přidanou hodnotu (vyšší finalizace) a přitom je jejich spotřebitelská cena pro zákazníky přijatelná. Pokud české výrobky nebudou konkurenceschopné, je pravděpodobné, že mezinárodní obchodní řetězce budou potraviny dovážet (zatím je to právě jen obchod, který má vypracovanou marketingovou strategii).

EU uplatňuje jednak Společnou zemědělskou politiku (SZP) a jednak Společnou obchodní politiku. Obě tyto politiky zcela zásadně ovlivní agrární obchod nově vstupujících zemí, tedy i České republiky. Vstupem do EU se zahraničním obchodem ČR stal pouze obchod se zeměmi mimo EU, tzv. třetími zeměmi. Obchod mezi současnými členskými státy EU a nově vstupujícími státy (tedy i ČR) je obchodem vnitřním v rámci jednotného trhu EU. Povinností všech členských zemí EU je praktikovat jak SZP, tak i Společnou obchodní politiku a řídit se jednotnými právními předpisy EU v rámci těchto politik vydaných.

Společná obchodní politika se zakládá na jednotných zásadách, zejména pokud jde o úpravy celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod, liberalizačních opatření, vývozní politiku, ochranná obchodní opatření apod. SZP pak praktikuje jednotné zásady, pokud jde o podporu exportu zemědělských komodit a přístup na trh v podobě preferenčních ujednání. Pro dovozy do EU (tedy i do ČR) z třetích zemí platí společný celní sazebník EU, včetně jednotných celních preferencí a preferenčních celních kvót.

ČR se stává po vstupu do EU smluvní stranou mezinárodních dohod uzavřených EU se třetími zeměmi a ukončilo aplikaci dohod s EU a jakýchkoli mezinárodních dohod se třetími státy, které nejsou slučitelné se členstvím v EU.

Obchodní vztahy EU se třetími zeměmi charakterizuje velký počet preferenčních dohod, meziregionálních iniciativ a jiných ujednání. Existují i samostatná obchodní ujednání o obchodu s některými zemědělskými výrobky. Jedná se o státy Evropského sdružení volného obchodu (ESVO) - Švýcarsko, Norsko, Island a Lichtenštejnsko. Další významnou oblastí, kde má EU sjednány dohody typu zóny volného obchodu, je oblast středomoří (Maroko, Palestina, Tunisko, Jordánsko, Libanon, Egypt, Alžírsko). Velmi významná z hlediska zemědělských komodit je dohoda o spolupráci se skupinou afrických, karibských a tichomořských rozvojových zemí (ACP). Neméně důležité jsou preferenční dohody s Bulharskem, Rumunskem, Tureckem, Izraelem a Chorvatskem.

Nové členské státy podle Aktu o přistoupení získaly rovněž stejná práva a povinnosti jako dosavadní členské státy EU u dohod s Běloruskem, Čínou, Chile, Mercosurem (Argentina, Brazílie,

Paraguay a Uruguay), Švýcarskem, Arménií, Azerbajdžánem, Makedonií, Gruzii, Kazachstánem, Kyrgyzstánem, Mexikem, Moldávií, Ruskou federací, San Marinem, JAR, Jižní Koreou, Sýrií, Turkmenistánem, Ukrajinou a Uzbekistánem.

Pokud jde o mimoevropské vyspělé země – Austrálii, Kanadu, Japonsko, Korejskou republiku, Hongkong, Tchaj-wan, Nový Zéland, Singapur a USA – obchod mezi nimi a EU probíhá na základě smluvních celních sazeb. Nicméně pro vybrané zemědělské výrobky existují některá komoditní ujednání preferenčního charakteru, která může ČR využívat (např. dohoda o lihovinách s USA, vývozu sýrů do USA, dohoda o vínu s Austrálií apod.).

Dohody o zóně volného obchodu, které měla ČR uzavřeny se třetími zeměmi, jsou zrušeny, včetně Středoevropské dohody o volném obchodu (CEFTA). Koncese, které z těchto dohod vyplývaly, jsou v případě jejich reálného naplňování zakomponovány do dohod, které má s těmito zeměmi uzavřeny EU. Čeští vývozci a dovozci tak získávají širší prostor pro obchodování co do teritoriálního pokrytí i co do rozsahu preferencí, musí se ale dělit o koncese s ostatními státy rozšířené EU-25.

Čeští dovozci však mají mnohdy ztížený přístup k dovozu některých zemědělských surovin, které se v ČR neprodukuje (např. rýže, mořské ryby, citrusové plody) a které měly dosud přístup na český trh s minimálním nebo nulovým clem. Důvodem je všeobecně vysoká úroveň cel, chránící unijní trh zemědělských výrobků. Vstupem do EU ČR přebírá společný celní sazebník a uplatňuje tudíž unijní cla. Vzhledem k tomu je pro ČR zvláště významný režim dovozních licencí umožňující participaci na preferenčních celních kvótách EU pro dovoz ze třetích zemí.

Naproti tomu obchod ČR se zeměmi, které vstoupily do EU současně (Maďarsko, Polsko, Slovensko, Slovinsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Kypr, Malta), se stává součástí jednotného vnitřního trhu EU a řídí se v případě agrárních výrobků pravidly SZP pro společné tržní organizace pro jednotlivé sektory komodit (nejedná se již o zahraniční obchod v dosavadním pojetí). Znamená to, že veškeré české zboží má volný přístup bez tarifních a netarifních překážek na celé území jednotného trhu EU, odpadá celní řízení, prokazování původu a zřizování celních skladů, placení licenčních a certifikačních poplatků, je zrušen režim zušlechťovacího styku apod. Čeští podnikatelé operují ve stabilizovaném podnikatelském prostředí s jasnými pravidly hospodářské soutěže, ale musí se rychle naučit používat obchodní mechanismy a instrumenty EU.

Regulace vnějšího agrárního obchodu se řídí společnými předpisy horizontálního charakteru a vertikálními předpisy pro jednotlivé sektory komodit a provádí se prostřednictvím tzv. obchodních mechanismů. Obchodní mechanismy obsahují tyto základní elementy regulace:

- dovozní a vývozní licence,
- exportní subvence,
- kauce neboli záruky,
- kontrolní mechanismy.

Obchodní mechanismy aplikují v jednotlivých zemích EU organizace, které se nazývají platebními agenturami. V ČR je pověřen touto funkcí SZIF. Stává se zodpovědný za správný výkon funkcí obchodních mechanismů, tj. za vydávání vývozních a dovozních licencí, za vyplácení exportních subvencí, za skládání kaucí a s nimi spojených různých doprovodných opatření. Kontrolní režimy SZIF provádí společně s celní správou ČR, na kterou je většina těchto režimů delegována.

Domácí i zahraniční predikce (podklady VÚZE) počítají s tím, že schodek bilance agrárního zahraničního obchodu ČR se zejména v důsledku zvýšení dovozu hotových potravin zvýší, dovozy vzrostou zřetelně více, než vývozy a vzroste obrat. Počítáme, že 90 až 95 % agrárního zahraničního obchodu ČR po vstupu do EU bude realizováno na vnitřním trhu EU-25. Obchod se třetími zeměmi nebude v průměru významný, což nemusí platit pro některé vybrané komodity.

3. Slabé články a obtížně dosažitelné prodeje ve vazbě na zemědělskou výrobu

Na spotřebitelskou poptávku bude mít stále větší vliv zdravotní osvěta, propagace a reklama. Pro dnešní generaci již zdaleka není spotřeba potravin tak silnou prioritou jako pro starší ročníky (nedostatečná nabídka v objemu i sortimentu v poválečném období i problémy se zásobováním v socialismu). Kromě toho je nutné počítat s tím, že současný spotřebitel je podstatně více ovlivnitelný propagací a reklamou, ale i zdravotní osvětou.

Jedním z problémů konkurenceschopného potravinářství je nízká koncentrace výrobců potravin v některých oborech. Naproti tomu koncentrace obchodu probíhá velmi dynamicky a vede k výrazným změnám v nabídce. Nižší stupeň koncentrace potravinářství představuje menší objem investic do marketingu a následně dochází k dalšímu prohlubování disproporce mezi ziskem výrobce a obchodníka a celkovou tržní pozicí.

Uplatnění výrobků na trhu vyžaduje znalost spotřebitelských preferencí (včetně výrobků pro diferencované skupiny obyvatelstva), analýzu konkurence i efektivnost řízení. Ze strany potravinářů je nezbytné podporovat prodej vlastních výrobků (např. cílenou reklamou, vyšší informovaností spotřebitelů o výrobku a zdůrazněním jeho přínosu pro správnou výživu, značkovými výrobky apod.) tak, aby předešli obchodu v jejich marketingových aktivitách (marketingová strategie obchodu může být zaměřena na podporu výrobků z dovozu). Přitom je téměř vždy efektivní racionální kooperace s prodejcem než vyhrocená soutěž.

Z porovnání prognózy předpokládané domácí produkce základních zemědělských komodit a očekávané spotřeby potravin obecně vyplývá, že nabídka tuzemských potravin může u většiny komodit bez problému uspokojit poptávku na našem trhu potravin. To neplatí pochopitelně o komoditách, které nejsou v ČR vyráběny (jižní ovoce, některé olejniny apod.).

U hovězího masa se v podstatě jeví v cílovém roce bilance produkce, spotřeby a zahraničního obchodu s tímto masem vyrovnaná, avšak za předpokladu růstu koupěschopné poptávky na domácím trhu a exportu do třetích zemí. U vepřového masa domácí spotřeba jen mírně poroste. U drůbeže, kde predikce uvažuje s růstem produkce při event. mírném růstu spotřeby, se patrně omezí dovoz ze třetích zemí v důsledku vyšší celní ochrany, což by mělo přispět ke snížení výrazně záporného salda bilance zahraničního obchodu, lze však očekávat současně i vyšší dovoz ze zemí EU-25.

Nabídka, daná s EU vyjednaným referenčním množstvím mléka, kopíruje v podstatě očekávanou celkovou poptávku. Udržení tradičního poměrně významného exportu vyžaduje zachování potřebné exportní podpory, a to alespoň po dobu restrukturalizace mlékárenské výroby směrem ke zpracovaným produktům v nejvyšší evropské kvalitě (sýry a jiné výrobky z mléka), přičemž některé firmy mají schválené přechodné období s omezením na trh ČR.

U ovoce mírného pásma a zeleniny nabídka českých produktů poptávku uspokojit, avšak tradiční tuzemské konzervářské výrobky by se měly udržet na domácím trhu, což však vyžaduje podporu vhodnými marketingovými nástroji včetně vystavovatelů apod.

U výrobků tukového průmyslu je obtížnost prodeje spojena především s úrovní kupní síly obyvatelstva a dále bude žádoucí pokračovat v nepotravinářském využití olejnin včetně odpadů z výroby pro výživu hospodářských zvířat. Obtížnost v situaci na trhu vzrůstá zvyšováním dovozu levných rostlinných olejů (sojový, palmový), které ve spotřebě konkurují tuzemské provenienci (řepkový a slunečnicový olej).

U obilovin využitelných pro potravinářské využití v mlýnské výrobě se zřejmě postupně prosadí mírně klesající spotřební trend vyspělých evropských zemí a u obilovin pro výrobu krmiv bude obtížnost míry tržního uplatnění spojena s úrovní stavů hospodářských zvířat. Předpokládáme, že se zvýší užití obilovin pro výrobu bioetanolu (přimíchávání do motorových paliv).

U brambor je stabilizujícím prvkem výroba škrobu. V případě bramborového škrobu, je omezena vyjednanými podmínkami s EU (množstvím základní suroviny). Spotřeba škrobu bude spíše růst.

U cukru je v EU uplatňován regulační systém zabezpečující vyrovnanou nabídku a poptávku. Současný stav v ČR signalizuje převis nabídky nad poptávkou, který by mohl po vstupu přivodit producentům a uživatelům cukru odbytové problémy. Situace je však ze strany EU řešena předpisy o inventarizaci zásob ke dni vstupu a odstranění nadlimitních zásob z trhu EU.

Ze zpracované koncepce vyplývá slibná šance v uplatnění co největšího objemu potravin z domácí produkce především na domácím a evropském trhu. Tuto šanci je nezbytné podpořit příslušnou marketingovou strategií, včetně inovací výrobků tak, aby po nich byla trvalá poptávka (finalizace určená pro diferencované cílové skupiny obyvatelstva, nebo druhy výrobků, kterých není na trhu přebytek apod.). Na druhé straně u výrobků, kde nabídka bude poptávku výrazně převyšovat, je nutné hledat odbyt i na trzích třetích zemí, v některých případech (podle teritorií resp. komodit) s různými formami příspěví státu (vývozní subvence aj.).

Jak již bylo uvedeno, v oblasti ekologického zemědělství je jedním z nejslabších míst otázka zpracování a marketingu biopotravin. V této souvislosti je nezbytné podpořit následující aktivity, jejichž realizace přímo vyplývá z úkolů Akčního plánu ČR pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010:

- sdružování producentů a zpracovatelů,
- podpora regionálních produktů,
- investice v oblasti zpracování biopotravin,
- začlenění propagace českých biopotravin a regionálních výrobků mezi úkoly marketingové agentury.

Pokud se jedná o geneticky modifikované organizmy, bude ČR postupovat, s ohledem na citlivost problematiky a na její ne technicko odborné, ale ryze politické základy, v souladu s přijatou evropskou legislativou, která stanovuje podmínky pro aplikaci GMO do výrobní a obchodní praxe.

4. Příležitosti a návrhy na jejich využití na domácím a evropském trhu

Pokud výrobci potravin pochopí nutnost vytvoření marketingové strategie odpovídající současné nabídkové situaci (v ČR i ve světě) a zaměří svou výrobu, a především inovaci, na výrobky,

po kterých je poptávka, je reálná šance uplatnit na trhu české potravinářské výrobky. Podle rozhodnutí MZe, které se týká udělení národní značky pro české potraviny a zemědělské produkty, každý výrobek, který je označen značkou KLAS A, se zařazuje do marketingové podpory.

Problémem českého potravinářského průmyslu je často zastaralá koncepce řízení a nízká koncentrace kapitálu. To snižuje šanci na prosazení na trhu, zejména pro malé a střední podniky. Podstatou konkurenceschopnosti je změnit způsob řízení a výroby od představ o konkrétní a stálé výrobě určitého sortimentu, kterou automaticky následuje odbyt (to je možné jen při nedostatečné nabídce), na výrobu cíleně zaměřenou na požadavky trhu. To znamená vytvořit marketingovou strategii na základě rozhodování o reálné tržní pozici potravinářských výrobků. Marketingovou strategií se musí řídit výroba, technologie a v neposlední řadě i personální zajištění. Jen tak je možné zvýšit konkurenceschopnost českých výrobků, zejména je nezbytné vybudovat značku jak výrobku, tak i výrobce a přizpůsobit personální strukturu podniků tak, aby se pracovníci byli schopni aktivně podílet na řízení.

Mezi komparativní výhody české produkce a vývozu potravin patří doposud:

- nižší pracovní náklady, resp. nižší cena pracovní síly,
- intelekt a nápaditost domácích technologů,
- nižší cena domácí suroviny u některých oborů,
- relativní technologická vybavenost provozů v několika oborech,
- tradice a dlouholeté zkušenosti, opírající se m.j. o domácí surovinovou základnu (pivovary a sladovny, mlýny, pekárny, výroba masná a mlékárenská, vinařství, cukrovary atd.),
- geografická poloha ČR (uprostřed Evropy),
- dlouhodobá vysoká domácí spotřeba a kvalifikovanost spotřebitelů (pivo, slad, maso),
- komplexní zajištění surovin z domácích zdrojů (pekárenství, mlékárenství, pivovarnictví, sladařství, masná výroba, cukrovarnictví) včetně možnosti komplexního zajištění domácí produkce obalů,
- několik málo mezinárodně chráněných značek a s poměrně vysokou tržní image (piva, likéry, cukrovinky);

Pokud bude ČR podle expertních odhadů vyvážet místo nezpracovaných agrárních surovin (obiloviny, sušené odstředěné mléko, olejnatá semena, živá jatečná zvířata, olejnaté šroty apod.) ve větším rozsahu finální, resp. částečně zpracovanou potravinářskou produkci (mouku, zejména pšeničnou, pečivo, těstoviny, maso v jateční úpravě, sýry, jablečný koncentrát, krmné směsi, škrob, dextriny apod.), obdobně jako je tomu ve vyspělých zemích, hodnota agrárního exportu se zvýší o zhruba 3,6 až 5,9 mld. Kč.

5. Strategické postupy při marketingové podpoře prodeje tuzemské produkce

Výrobci potravin jsou zatím na velmi rychlou otevřenost trhu (zejména na mezinárodní obchodní řetězce, které využívají všechny informace a marketingové nástroje pro formování nabídky)

mnohdy nepřipraveni jak personálně, tak kapitálově. Ovšem využívání informací z trhu, především respektování spotřebitele, analýza konkurence, kvalitativní výzkum potřeb, reakce spotřebitele při vývoji nového výrobku, jsou velmi nákladné postupy i pro středně velkou firmu, malé firmy jsou téměř bez šance.

V první etapě po vstupu do EU je proto ze strany státu nezbytné výrobcům pomoci. Znamená to vytvořit pracoviště, které by systematicky získávalo a vyhodnocovalo obecné a odvětvové informace o spotřebitelské situaci, vč. využívání již existujících výzkumů veřejného mínění. Důležité pro konkrétní výrobce je propojení kvantitativních informací s kvalitativními podle jejich specifické potřeby. Zde by se měla využít forma sdružování prostředků menších zadavatelů. Jen tímto způsobem lze redukovat současnou nerovnováhu mezi výrobcem a obchodními řetězci.

Nositelem propagace domácí produkce a výsledků výzkumu a vývoje a potravinářské osvěty by se měla stát Marketingová agentura. Základem Marketingové agentury se stane již vytvořený odbor na SZIF, jehož náplní je realizace Národního programu podpory domácích potravin. Marketingová agentura se také musí stát iniciátorem využití možností, které pro ČR vyplývají z Nařízení Rady 2868/2000 o informacích a podpoře zemědělských produktů (včetně potravin) na vnitřním trhu a Nařízení Rady 2702/1999 o informacích a podpoře zemědělských produktů (včetně potravin) na trzích třetích zemí.

Strategické postupy při marketingové podpoře prodeje potravinářských výrobků ČR musí akcentovat některé z uvedených komparativních výhod. V prvé řadě bude nutné eliminovat nedobrou pověst ČR (nezřídka záměrně konkurencí zveličovanou) týkající se minulosti (znečištěné životní prostředí, necitlivost velkovýrobních postupů v zemědělství, obsah cizorodých látek v potravinách, neadekvátní obaly) a přežívající u některých skupin zahraničních spotřebitelů. Velmi důležitým prvkem, který může silně podpořit odbyt českých potravin v Evropě, bude inovace. Někdejší zkušenosti s uvedením nových netradičních produktů na evropský trh stále inspirují. Inovace sortimentu, jeho komplexní charakter, pružnost obchodníků a schopnost udržet se na trhu i v konjunkturálně horších obdobích je podmínkou. Důležitým faktorem bude vyhledávání nových, dosud neoslovených skupin spotřebitelů.

C. Hlavní charakteristiky oborových koncepcí, environmentální politika a návrhy a nástroje podpory

1. Koncepční charakteristiky oborů zpracovávajících agrární produkci živočišného původu

Zpracování masa a masných výrobků

U jednoho z nosných potravinářských oborů lze předpokládat:

- udržení významnosti v oborové struktuře sektoru a ve spotřebě, zejména u vepřového masa, i v dalších letech s vazbou především na tržní řetězce,
- rozmanitost sortimentu se zastoupením jak typicky národních a regionálních produktů, tak výrobků nadnárodního užití,
- působení nárůstu dovozu především levného masa a masných výrobků po vstupu do EU, a to jak ze zemí SVE, tak ze zemí EU-15 na situaci na trhu,

- široké poměrně plošné zastoupení podniky různých velikostí; udržování zaměstnanosti včetně venkovských regionů (i při uzavření části provozů a části firem s přechodným obdobím,
- nákup suroviny, zejména prasat, prostřednictvím českých odbytových družstev, tj. od větších dodavatelů,
- postupné prosazování specializace a velkoobjemové produkce s vysokou přidanou hodnotou u dominantních výrobců s využitím automatizovaných výrobních linek umožňujících růst produktivity práce a snižování nákladů.

Podpora národního zájmu státu bude směřovat:

- k rozvoji podnikání a vyšší míře zpracování domácích surovin v masných výrobcích a specialitách a v masných polotovarech a hotových jídlech,
- k marketingové podpoře s využitím národní značky i vlastních privátních značek.

Zpracování drůbeže

Obor s úzkou vazbou na zemědělství bude:

- v důsledku dietetických vlastností a možností rychlé kuchyňské úpravy drůbežního, zejména kuřecího masa významně se podílet na produkci a spotřebě masa, která již překročila průměrnou evropskou úroveň,
- využívat vysoce automatizovaných výrobních linek, které umožňují růst produktivity práce a tím snižování nákladů,
- rozšíření výrobního sortimentu o výrobky určené k rychlé kuchyňské úpravě, zejména polotovarů a hotových pokrmů,
- vytvoření potenciálu pro zvýšení exportních možností,

Podpora národního zájmu státu bude směřovat:

- k podpoře vertikály výroby drůbežního masa s cílem širší nabídky více zpracovaných produktů,
- k marketingové podpoře prostřednictvím národní značky i privátních značek.

Zpracování ryb

Tradiční součástí zemědělské výroby se specifickým posláním je rybníkářství, které je konkurenceschopné v podmínkách EU a vedle produkce sladkovodních ryb zajišťuje řadu důležitých mimoprodukčních funkcí.

Významnost oboru a pozice na rozšířeném trhu bude podmíněna:

- prodejem živého kapra ve vazbě na tradiční spotřebitelskou poptávku
- zpracováním části domácí produkce sladkovodních ryb a dovážených mořských ryb za účelem využití stávajících kapacit
- možností využití rybolovu na udici na vybraných rybnících.

Podpora národního zájmu vyplývá z charakteru rybářství a bude vycházet z:

- preference ochranné známky „český kapr“ propagující výjimečnou kvalitu u nás chovaných ryb
- respektování celospolečenského poslání rybníků při plnění významných mimoprodukčních funkcí.

Převažuje specifický sektorový zájem ve vybraných regionech. U přísunu suroviny ze třetích zemí se po vstupu do EU zvýší celní zatížení a následně se promítne i do cen (CPV a SC), což může negativně ovlivnit spotřebu a produkci.

Zpracování mléka

Pozice a významnost oboru s produkcí sortimentu základních potravin bude vycházet z (ze):

- referenčního množství mléka, limitujícího objem tržní produkce mléka, která je významným stabilizačním faktorem v zemědělství, při regionálním riziku poptávky ze zahraničí po základní surovině,
- předpokladu zvyšování spotřeby mlékárenských výrobků (o 3 kg/obyv/rok), s trendem k rozšiřování sortimentu mlékárenských výrobků s vyšší přidanou hodnotou (konzumní mléka, ostatní čerstvé výrobky, konzumní tvarohy a sýry) při snižování velkoobjemové produkce vyváženého sušeného mléka (z 500 mil. l na 150 mil. l) a másla zhruba o polovinu (11 tis. t), s využitím destinací ve třetích zemích s podporou EU,
- zvyšování efektivity zpracovatelských provozů procházejících procesem modernizace a adaptace na nové podmínky otevřenějšího obchodování (růst dovozu levnějších mlékárenských výrobků ze sousedních zemí při kompenzaci exportem do nesoběstačných zemí EU).

Podpora národního zájmu státu se soustředí na:

- podporu konkurenceschopnosti a podnikatelských záměrů tuzemských zpracovatelů mléka v podmínkách po vstupu do EU, včetně podpory uplatnění přebytků velkoobjemových produktů, zejména v nejbližších letech,
- marketingovou podporu domácí produkce národní značkou i privátními značkami zpracovatelských firem a programy na podporu spotřeby vč. tzv. školního mléka.

2. Koncepční charakteristiky oborů zpracovávajících agrární produkci rostlinného původu

Průmysl rostlinných olejů a tuků

Pozice oboru a jeho podnikatelský prostor bude vycházet zejména z (ze):

- poptávky po plném sortimentu produkce olejů a tuků a další produkce s odbytem prostřednictvím tržních řetězců a velkoobchodů, při tlaku dovozu levných rostlinných olejů,

- nabídky suroviny, jejíž cena bude mít tendenci k postupnému růstu, při oddělení výrob a odbytových cest na potravinářské a nepotravinářské užití, které přispívá i k řešení energetické bilance,
- stávající koncentrované výrobní základny s jedním hlavním producentem a několika drobnými výrobci.

Podpora národního zájmu na oboru bude vycházet:

- z předpokladu udržení oboru i za mimořádných situací včetně surovinového zajištění převážně z domácí produkce,
- z technologické modernizace zpracovatelských kapacit pro potravinářské i nepotravinářské využití s přispěním k rozšíření tuzemských energetických zdrojů.

Mlýnská a pekárenská výroba

Pozice těchto tradičních výrob s produkcí základních potravin bude vycházet z:

- produkce pro denní uspokojování poptávky v maloobchodě při rozšiřování jejího sortimentu a specializace výrobců pečiva,
- postupné koncentrace mlýnské výroby a vertikálního i horizontálního propojování firem v obilní vertikále,
- existence širokého spektra firem různých velikostí po celém území s rozdílnými odbytovými cestami.

Podpora národního zájmu vyplývajícího z charakteru produkce, která patří k základním potravinám denní produkce bude směřována k:

- rozvoji podnikání zejména u malých a středních podniků,
- modernizaci provozů s přispěním ke kvalitě mlýnské, pekárenské a cukrářské produkce a jejímu uplatnění i mimo český trh.

Výroba krmiv

Specifické postavení krmivářského průmyslu bude i nadále vycházet z:

- dostatku kapacit pro efektivní zpracování a skladování domácích komodit rostlinného původu, zejména obilí,
- dominantního postavení tuzemských výrobců krmných směsí i při trendu dalšího růstu dovozu,
- vývoje v živočišné výrobě, a to zejména, pokud jde o stavy hospodářských zvířat.

Podpora národního zájmu vyplývá z charakteru krmného průmyslu jako klíčového článku obilní vertikály.

Zpracování ovoce a zeleniny

Pozice oboru bude vycházet z těchto faktorů:

- pokračujícího trendu zvýšené nabídky čerstvého ovoce a zeleniny při výrazném podílu stále širšího sortimentu dovozu, avšak s navýšením cen vlivem cel ze třetích zemí, a tím částečného poklesu poptávky po zpracovaných produktech,
- vyššího využití stávajících, především konzervářských kapacit, pro produkci tradičních výrobků české provenience s cílem zvyšování podílu hotových jídel a z prostoru pro rozšiřování sortimentu o nové výrobky charakteru zdravé výživy.

Národní zájem u podpory podnikání tohoto oboru vyplývá z předpokladu rozšiřování produkce pro českou kuchyni.

Cukrovarnictví

Cukerní vertikála tj. komodity cukrová řepa a cukr bude po dokončení úprav právního prostředí ČR charakterizována rozměry a opatřeními danými unijním regulačním systémem a výší národní roční kvóty cukru (454 862 tun), zajišťující soběstačnost ČR ve spotřebě cukru. Rozhodující výrobní kapacity vlastní společnosti ze zemí EU - 15. I když ČR má za sebou již dvě základní restrukturalizační vlny v devadesátých letech, lze po vstupu očekávat ještě další redukci počtu výrobních závodů a kvalitativní a kvantitativní zvýšení některých parametrů pěstování cukrové řepy a výroby cukru. Z hlediska perspektivy výroby cukru, v rámci globalizovaného trhu s cukrem a světového obchodu vůbec, může jít o zvyšování konkurenceschopnosti zejména cestou postupného snižování cenové úrovně konečného výrobku, avšak v kontextu úprav navazujících faktorů cukerního systému. Diskuse k návrhům reformy cukerního systému v EU začala na podzim roku 2003, přičemž přijaté změny by se měly do stávajícího systému promítnout po roce 2006, ve kterém dosavadní rámec cukerního systému EU skončí.

Průmysl cukrovinek

Tradiční průmysl s kapitálově silnými mezinárodními investory je konkurenceschopný v podmínkách EU. Udržení této pozice bude vyžadovat zejména odstranění daňové nerovnosti (DPH) a snižování cenové úrovně cukru jako hlavní suroviny (do této doby je žádoucí uplatňovat tzv. aktivní zušlechťovací styk na dovoz cukru) a dále uplatnění společné obchodní politiky EU (celní koncese aj.).

Škrobárenství

Pozice a významnost oboru bude vycházet z:

- produkce výroby bramborového škrobu, omezené výrobní kvótou určenou EU
- využití domácích surovin pro výrobu škrobu
- předpokládaného růstu spotřeby škrobu v ČR

Podpora národního zájmu na oboru bude vycházet:

- z případného zvýšení výrobní kvóty na škrob, resp. udržení ploch na pěstování brambor celkem
- ze zachování konkurenceschopnosti výrobců škrobu v rámci EU - 25

3. Koncepční charakteristiky výroby nápojů a dalších potravinářských výrob

Z dosavadního dlouhodobého vývoje lze předpokládat, že výroba nápojů bude pokračovat v trendu získávání širšího podílu ve výrobní struktuře potravinářského průmyslu. Opěrným pilířem těchto výrob bude, z hlediska konkurenceschopnosti a výkonnosti, obdobně jako dosud, výroba piva a sladu, s probíhajícími fúzemi a zahraničním kapitálem a se světovým prvenstvím ve spotřebě piva na osobu za rok. Revitalizací prochází vinařská výroba, tradiční je i výroba lihovin a destilátů s mezinárodně proslulými značkami. U minerálních vod vč. nealkoholických nápojů se předpokládá další růst spotřeby i průnik na teritoria mimo ČR. Efektivní se jeví i některé další výroby jako jsou potravinové přípravky, zpracování čaje, kávy, jedlé soli aj.

S ohledem na předpokládanou celkově slibnou perspektivu ve výkonnosti a efektivnosti výše uvedených výrob, často doprovázených zahraničním kapitálem, není nutno pro ně zajišťovat účast ve specifických programech, s výjimkou umožnění účasti ve zcela obecných podnikatelských programech platných pro všechna odvětví, při ponechání úzce specializovaných podpor jako jsou daňové úlevy pro malé nezávislé pivovary či uplatnění specifického nástroje - vinařského fondu.

4. Environmentální politika v potravinářství

V ČR jsou základní právní předpisy na ochranu životního prostředí plně harmonizované se současnými předpisy EU. Další změny v českých právních předpisech budou záviset na vývoji předpisů EU u této problematiky, který je nutno průběžně sledovat a uplatňovat v něm zájmy českého potravinářství.

Reálná implementace platných právních předpisů do praxe vyžaduje nemalé finanční prostředky, z nichž velká část bude muset být ještě vynaložena. Podle provedeného šetření byly tyto očekávané náklady vyčísleny na 3,85 mld. Kč, které bude v sektoru potravinářství nutno vynaložit do roku 2007 - viz. příloha č.2

Pro zajištění implementace požadavků z těchto právních předpisů bez negativních dopadů na konkurenceschopnost českého potravinářství a také pro pozitivní motivaci podniků k ekologizaci jejich provozů by bylo vhodné vytvořit podpůrné finanční programy státní pomoci, které by rozšířily možnosti financování zejména investičních projektů. Implementace této koncepce vychází z již schváleného finančního rámce 2004 až 2006 a nároky související s životním prostředím jsou chápány jako nároky, které přímo koncepcí nevyžaduje. Možnosti financování všech nutných opatření souvisejících s životním prostředím (v rámci celého národního hospodářství) musí být řešeny podle možností ekonomického růstu ČR s tím, že potřebné investice do potravinářství jsou řádně zdůvodněny.

Oblastmi, které jsou předmětem nutných investic v nejbližším období, jsou především:

- aplikace BAT v technologických postupech na všech úsecích potravinářských výrob, např. zaváděním nových postupů podle vzorů aplikovaných ve EU,
- snižování znečištění odpadních vod,
- snižování produkce obalových odpadů,
- aplikace moderních postupů využití nebo likvidace biologicky rozložitelných odpadů a živočišných odpadů včetně konfiskátů,
- snižování emisí zápachu a těkavých organických látek do ovzduší,

- využívání obnovitelných zdrojů a úspory energie (energetické využití odpadů z výroby, rekuperace atd.),
- naplnění požadavků havarijních plánů a novelizace pravidel správné hygienické a výrobní praxe, u specializovaných oborů zachycování a manipulace se sypkými substráty na úroveň požadovanou krajskými úřady a s ohledem na místní standardy životního prostředí.

K oblastem zvýšeného působení MZe bude patřit:

- publikace ověřených informací (např. autorizace překladů BREF)
- spolupráce na novelizaci právních předpisů (na úrovni EU i ČR) a při přípravě metodických pokynů, jejichž gestorem je MŽP nebo MPO.
- organizační a jiná vhodná podpora snižování negativních environmentálních dopadů potravinářských výroby.

Dle novelizovaného zákona o obalech se povinnosti ukládané dodavatelům obalů nově rozšíří i na tzv. průmyslové obaly, tj. obaly používané pro balení polotovárů a dále všechny obaly zboží neurčeného pro prodej konečným spotřebitelům, tzn. zvýšení režie (neinvestičních nákladů).

Vzhledem ke zvýšení recyklace odpadů, které stanoví zákon o odpadech, lze očekávat zvýšení poplatků autorizované odpadové společnosti (EKO-KOM) i osobám oprávněným k nakládání s odpady, což opět bude zvyšovat náklady potravinářských podniků. Rozsah zvýšení nelze v současné době blíže specifikovat.

V případě potravinářských zařízení spadajících pod zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci, uživatelů registrovaných látek dle nařízení vlády č. 368/2003 Sb, o integrovaném registru znečišťování, nebo zařízení připravujících velké investiční akce (např. zvýšení výroby o více než 25 % spadající do působnosti zákona o posuzování vlivů na životní prostředí) je třeba počítat s dalšími vyvolanými administrativními, neinvestičními i investičními náklady v řádu statisíců korun.

5. Návrhy, programy a požadované podpory

Jak již bylo uvedeno v části B1., potravinářský sektor je výrazně strukturován a sestává se bez tabákového průmyslu z více jak dvaceti výrobních stupňů prvního a druhého stupně zpracování. Z oborových charakteristik vyplývá, že je nezbytné alespoň u výroby vybraných oborů, u nichž se navrhuje podpora z důvodu národního zájmu, a to především pro zpracovatele strategicky významných komodit, umožnit účast na programech investičního charakteru, které budou s významnější spoluprací státu probíhat i po vstupu do EU.

Uvedený návrh se zakládá i na „Analýze stavu potravinářského průmyslu ke kvantifikaci potřeb pro zajištění jeho konkurenceschopnosti při vstupu do EU“, která byla zpracována v roce 2001 a předložena Zemědělskému výrobu PSP. Z ní vyplynulo, že v potravinářském průmyslu chybí ročně na investice cca 5,0 až 6,0 mld. Kč, jejichž účelové zainvestování by měl zprostředkovat stát, má-li být zajištěna potřebná úroveň konkurenceschopnosti a mají-li podniky potravinářského průmyslu zabezpečit zpracování tuzemské produkce tak, aby byla alespoň pokryta domácí spotřeba potravin a tradiční objem vývozu. Jako nová výzva z této koncepce se jeví příležitost dosáhnout posunu v míře zpracování agrární produkce a zlepšení pasivního salda agrárního zahraničního obchodu.

Z rekapitulace požadavku na státní podporu uplatňovanou podle materiálu pro ZV PSP na léta 2001 až 2005 a ze skutečné výše podpor podle údajů PK ČR vyplývá:

podpora pro dosažení konkurenceschopnosti pro vybrané obory 23,8 mld. Kč
dopočet výše podpor za potravinářský sektor **33,4 mld. Kč**

minimalizovaná výše podpor bez zvyšování konkurenceschopnosti pro vybrané obory

7,7 mld. Kč
dopočtená výše podpor za potravinářský sektor **10,8 mld. Kč**

Skutečná výše podpor:

SAPARD – podprogramy 1.2 a 1.3
(na léta 2002 – 2006 vč.přislíbených) 1,8 mld. Kč
Dotační tituly MZe 13.A a 13.B
(uplatněny pouze v letech 2002 – 2003) 0,6 mld. Kč
Programy PGRLF
0,1 mld. Kč
Podpora při povodních (jednorázové náhrady škod) 0,2 mld. Kč
Celkový objem 2,7 mld. Kč

Podle odhadu PK ČR bylo v podnicích potravinářského průmyslu investováno minimálně shora kalkulovaných **33,4 mld. Kč.**

Z toho vyplývá, že **výše státních podpor nedosáhla ani 10 % "vynucených investic"**, a to se všemi ekonomickými důsledky (zadlužení podniků, zhoršení splatnosti závazků a celkového ekonomického zdraví a neumožnění plného rozvinutí marketingových aktivit nutných v rámci soutěže s konkurenty zemí EU –15).

V návaznosti na již uplatňované požadavky, ale i s ohledem na nově navrhované rozvojové programy EU jsou schopny subjekty potravinářského průmyslu zpracovávat projekty v dalších letech v následujících opatřeních:

Operační program zemědělství

- 1.2 Zlepšení zpracování zemědělských produktů a jejich marketing
- 2.2 Odborné vzdělávání
- 2.3.1 Zpracování ryb a marketing výrobků z ryb

Operační programu průmysl a podnikání

- 2.1 Rozvoj konkurenceschopnosti podniků
 - Program START
 - Program KREDIT
 - Program ROZVOJ
 - Program MARKETING
- 2.2 Podpora inovací výrobků, technologií a služeb INOVACE
- 2.3 Snižování energetické náročnosti a vyšší využití obnovitelných zdrojů energie
 - Program Úspora energie
 - Program Obnovitelné zdroje

Informační a propagační opatření podle Nařízení rady č.2826/2000 a podle Nařízení komise č.2879/2000.

Rámcové programy pro vědu a výzkum vypisované EK a další programy a projekty průběžně vypisované EK.

Pro většinu z těchto programů je podstatné jedno a to nutnost spolufinancování z národních zdrojů a to buď veřejných nebo soukromých nebo obojí. S ohledem na možnost zapojení českých potravinářských subjektů do těchto programů je nutno vyřešit jejich spolufinancování z národních zdrojů veřejných (tj. ze státního rozpočtu) tam, kde je to požadováno.

Zatím neumíme definovat pro nedostatek informací možnost žádosti subjektů o velké projekty typu výstavby na zelené louce a jejich dosažitelnost pro potravinářský průmysl.

Kvantifikaci spolufinancování z veřejných zdrojů (státního rozpočtu) na léta 2004 až 2006 (v souladu se schváleným výhledem státního rozpočtu) předpokládáme v následujících objemech:

- v rámci Operačního programu Zemědělství **ve výši 195,16 mil. Kč**
- v rámci Operačního programu Průmysl a podnikání **ve výši 168,23 mil. Kč**

Celkem (v rozsahu cca 13 % celkového požadavku) **ve výši 363,39 mil. Kč**

Přitom se nevylučuje možnost získání prostředků i z jiných programů (MMR) či opatření, avšak předpokládá se méně významný objem finančních zdrojů na kofinancování.

Přehled potřebného objemu finančních prostředků k zajištění koncepce je uveden v tabulce v příloze č.1 na konci materiálu. Orientační kvantifikace potřeb od roku 2007 do roku 2013 bude v návaznosti na dopracování finančního rámce EU pro toto období dále upřesněna.

D. Zařazení potravinářství ve struktuře státní správy a jeho právní rámec

1. Působnost státní správy ve vztahu k potravinářství

Do oblasti působnosti státní správy ve vztahu k potravinářství po vstupu ČR do EU spadá:

- tvorba potravinové politiky zajišťující výživu obyvatelstva za běžných i mimořádných situací a ochranu spotřebitele. Při koncipování potravinové politiky bude státní správa vycházet z analýz vývoje potravinového trhu a výroby potravin v návaznosti na vývoj v zemědělství a SZP. Dále bude potravinová politika úzce svázána se zdravotními doporučeními, obchodní a sociální politikou i stavem životního prostředí;
- jednání s vládními a resortními institucemi či orgány jako je Centrum hygieny potravinových řetězců při Státním zdravotním ústavu a dále nevládními institucemi ze zahraničí či z ČR aj.;
- ve spolupráci s výzkumnými a vývojovými institucemi technologického zaměření jako je VÚPP, vysoké školy, resortní ústavy aj. a ekonomického výzkumu v sektoru potravin jako je VÚZE aj., vytyčování hlavních směrů a podpora jejich činnosti a využití získaných poznatků a jiné aktivity;
- spolupráce s příslušnými útvary SZIF a v příštích letech i s Národní marketingovou agenturou, o.p.s. po jejím osamostatnění;

- přejímání legislativy EU v oblasti potravinového práva a v případě směrnic (directive) jejich aplikace do podmínek ČR a zajišťování kontaktu s orgány EU, zejména Generálním ředitelstvím pro ochranu zdraví a spotřebitele – DG SANCO, aktivní účast v mezinárodních organizacích jako je Codex Alimentarius aj.

Realizace potravinové politiky bude spojena s formulováním a vykonatelností zákonných předpisů potravinového práva, které státní správa navrhuje legislativě. Dále s vydáváním prováděcích předpisů na základě zmocnění daných zákonnými předpisy a plnění dalších povinností vyplývajících z legislativy jako je koordinace kontroly potravin aj. Touto cestou bude plnit státní správa své poslání ochrany spotřebitele. Hlavní prioritou potravinové politiky zůstane zajištění vysokého stupně hygieny a bezpečnosti potravin (food safety) a jejich jakost. Tato priorita byla rozpracována ve vládou přijaté strategii a zahrnuta do zákonných povinností výrobců potravin;

V návaznosti na vývoj potravinového práva EU budou v právních předpisech souvisejících s potravinami definována pouze rámcová pravidla a základní požadavky na zdravotní nezávadnost, přičemž členskými státy a samotným výrobcům bude ponecháno více volnosti ve stanovení dalších podrobností a charakteristik výrobků. Vývoj potravinového práva směřuje k posílení role normalizace na mezinárodní úrovni zejména v oblasti kontroly potravin a krmiv, kdy se budou prosazovat jednotné přístupy ke kontrole a postupech dozorových orgánů v při způsobu odběru vzorků a výběru metod zkoušení. V této oblasti dochází k výraznému prosazování světových norem pro obchod s potravinami v rámci Codex Alimentarius a jejich návaznosti na WTO, a to zejména ve vztahu k obchodu se třetími zeměmi. Přestože certifikace obecně zůstane dobrovolnou záležitostí účastníků trhu s potravinami a krmivy, v oblasti laboratorní činnosti a dozoru nad trhem s potravinami dojde ke zpřísnění požadavků a prosazování certifikace povinné. I po přijetí nových právních předpisů certifikace systémů řízení jakosti i systémů samokontroly zůstane na rozhodnutí provozovatelů potravinářských nebo krmivářských podniků, nicméně vlastnictví certifikátů vydaných akreditačními institucemi s mezinárodní působností bude jedním z prvků, který významně ovlivní postavení výrobců na trhu a bude zvyšovat jejich konkurenceschopnost .

Specifické cíle potravinového práva ČR:

- vysoká úroveň ochrany veřejného zdraví, bezpečnosti a ochrany spotřebitele;
- volný pohyb zboží v rámci vnitřního trhu;
- opora potravinového práva o vědecké důkazy a směřování k posouzení;
- zajištění konkurenceschopnosti českého průmyslu a zlepšení vývozních možností;
- uložení primární odpovědnosti za zdravotní nezávadnost potravin výrobcům, zpracovatelům a dodavatelům – při použití systémů na principu HACCP, principu sledovatelnosti a dalšími principy vycházející z platných předpisů ČR a EU s tím, že tyto systémy musí být kryty účinným úředním dozorem a úřední mocí;

- zajištění provázanosti potravinového práva s resorty zdravotnictví, životního prostředí a průmyslu a obchodu (resorty zainteresované na předpisech týkající se potravinové vertikály);
- rovnováha mezi všeobecnými právními předpisy a podrobnějšími závaznými ustanoveními, mezi závaznými právními předpisy a dobrovolnými nástroji a mezi horizontálními přístupy a specifickými pravidly aplikovatelnými na určité skupiny potravin;
- zdůraznění významu označování potravin, které má zajistit, aby spotřebitelům byly poskytnuty podstatné informace o potravině v pro něj přístupné formě. Je nezbytné vytvořit správnou rovnováhu mezi tím, aby spotřebitel obdržel všechny užitečné informace, a tím, že je třeba se vyvarovat detailních ustanovení, výrobcům má být nadále umožněno poskytovat doplňující informace;
- přijetí adekvátních prostředků k tomu, aby mohla být učiněna preventivní opatření k vyloučení závažných a urgentních nebezpečí pro veřejné zdraví;
- stanovení zcela konkrétní odpovědnosti výrobců, zpracovatelů, distributorů za dodávky potravin zdravotně nezávadných a vhodných pro lidskou spotřebu. Potraviny musí mít specifikovanou jakost a musí být správně identifikované a právní předpisy jasně stanovující odpovědnosti kompetentních orgánů dozoru.

V oblasti zdravotní nezávadnosti musí potravinářské podniky splňovat přísná rámcová pravidla pro výrobu potravin, přičemž národní právní předpisy členských států se mohou odlišovat pouze v odůvodněných případech. Všechny etapy od přípravy, zpracování až k nabídce potravin k prodeji musí probíhat v hygienicky nezávadných podmínkách. Pro zajištění bezpečnosti potravin je každý „provozovatel potravinářského podniku“ povinen stanovit kritické kontrolní body, tj. ty úseky, ve kterých je nejpravděpodobnější možnost porušení zdravotní nezávadnosti potravin, a na jejich základě pak sestavit funkční systém samokontroly (HACCP) a postupovat podle tohoto plánu. Členským státům se doporučuje zpracovávat pravidla správné hygienické a výrobní praxe pro jednotlivé sektory, která mají za úkol usnadnit situaci zejména malým a středním podnikům. Pokud se týče potravin živočišného původu a potravin rostlinného původu, pak v jejich právních úpravách existují poměrně značné rozdíly. V prvním případě jsou pravidla a požadavky stanoveny poměrně podrobně, kdežto v druhém případě se stanovují pouze obecné principy. S tím souvisí i rozdíly v postupu dozorových orgánů a ve vyhodnocování podniků.

Nadstandardem v oblasti zajišťování jakosti a zdravotní nezávadnosti potravin je zavádění ISO norem řady 9000 a 14000. Jejich implementaci nepředepisuje žádná zákonná norma. Certifikáty ISO 9000 stvrzují správné zavedení této normy a osvědčují způsobilost výrobce vyrábět a dodávat výrobky v konstantní jakosti, a tím dosahovat uspokojení nároků spotřebitelů. Certifikáty ISO 14000 osvědčují zavedení systému environmentálního managementu podle příslušné normy. Bez zavádění těchto norem do výroby by byla konkurenceschopnost českých potravinářských podniků v následujících letech značně omezena.

Klasifikace jatečných těl jatečných zvířat a metody klasifikace jsou součástí základních opatření v rámci Společenství pro jednotný trh s masem (viz. vyhláška č.194/2004 Sb., o způsobu provádění klasifikace jatečně upravených těl jatečných zvířat). V rámci organizace trhu s masem se stanovuje základní cena pro jatečná zvířata v přímé návaznosti na kvalitu. Standardní kvalita je definována na základě hmotnosti a kvality libového masa jatečných zvířat, a pro tento účel se stanoví jednotné klasifikační stupnice. Způsob stanovení cen založený na systému jednotné klasifikace má přímý dopad na české chovatele v tom smyslu, že se umožní srovnání cen a sjednotí se systém obchodování s vepřovým masem. Klasifikační schémata jsou podkladem pro stanovení realizačních cen producentům jatečných zvířat a přispívají ke zlepšení transparentnosti trhu s masem. Informace o podílu svaloviny v jatečných tělech jsou významné jak pro producenty a šlechtitele, tak i pro zpracovatele. Ten může na základě výsledků klasifikace lépe a cíleně hodnotit surovinu ve výrobě podle požadavků jednotlivých segmentů.

Zatřídování skotu a ovcí se provádí pouze smyslovým posuzováním na základě stanovených parametrů, a proto klasifikace jatečných těl jatečného skotu a ovcí není zatím spojena s přístrojovým vybavením. Nicméně do budoucna lze očekávat tlak na vývoj klasifikačních přístrojů, které by zajišťovaly objektivnější srovnávání výsledků.

Při klasifikaci jatečných těl jatečných prasat bude možné používat pouze metody aparativní, které jsou náročné na vybavení přístrojovou technikou. V návaznosti na schválení právní úpravy v roce 2004 lze odhadnout, že náklady na přístrojové vybavení dosáhnou dalšího navýšení a odhadovaná částka dalších 23 mil. Kč bude zřejmě rozložena do období 2003 – 2004.

Zvýšení nákladů si vyžaduje provádění samotné klasifikace. O odhadované náklady ve výši 35 mil. Kč. ročně se podělí stejným dílem dodavatelé jatečných zvířat a provozovatelé jatek.

2. Návrhy na institucionální uspořádání

Pro racionální a efektivní uspořádání státní správy na úseku potravin se jeví nejvhodnější spojení zemědělství a potravinářství v jediném ministerstvu, neboť výroba potravin úzce navazuje na zemědělství a v tomto resortu je tato problematika dlouhodobě zajišťována. Změna by však, obdobně jako v jiných zemích, měla nastat v jeho vnitřním uspořádání a v názvu ministerstva (návrh – **Ministerstvo zemědělství a výživy**), jak vychází z výše uvedeného textu.

Ke zvýšení účinnosti a jednotného působení státní správy na úseku potravin se navrhuje zřídit jako součást ministerstva **Národní úřad pro potraviny**, který by komplexně spravoval problematiku potravin. Do čela úřadu se navrhuje jmenovat vysokého státního úředníka (s pravomocemi na úrovni náměstka ministra) v souladu s obvyklým stupněm v hierarchickém uspořádání u jiných českých a zahraničních ústředních odvětvových orgánů státní správy.

Národní úřad pro potraviny

V organizační struktuře Ministerstva zemědělství bude Národní úřad pro potraviny zastřešovat celou problematiku potravinářství, která je popsána v předkládané koncepci.

Národní úřad pro potraviny bude vnitřně strukturován podle směrů působnosti - potravinová politika s celou problematikou bezpečnosti potravin a kooperace a hledání souladu s navazujícími

politikami a programy s uplatněním národní legislativy a legislativy EU, normalizace, styky s domácími a zahraničními institucemi apod.

Bude zodpovědný za rozpracování a implementaci evropských předpisů zaměřených na potraviny a jejich bezpečnost, výživové trendy, označování potravin a jejich uvádění na trh a environmentální problematiku vztaženou k výrobě potravin.

Dále bude koordinovat činnost všech dozorových orgánů v působnosti Ministerstva zemědělství, které ze zákona kontrolují všechny procesy při výrobě potravin a jejich uvádění na trh a bude zodpovědný za sestavování jejich finančních rozpočtů.

Do zabezpečení jednotné a komplexní kontroly potravin od prvovýroby až po finální výrobky Národní úřad pro potraviny zapojí Státní veterinární správu ČR (SVS ČR) kompetentní pro kontrolu produkce živočišného původu, Státní rostlinolékařskou správu ČR (SRS) pro rostlinolékařskou kontrolu, kontrolu přípravků na ochranu rostlin, prevenci před kontaminací potravin pesticidy aj., Státní zemědělskou a potravinářskou inspekci (SZPI) na kontrolu surovin a potravin zejména rostlinného původu, včetně distribučních řetězců, Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZUS) pro kontrolu v oblasti výživy zvířat, hnojiv osiv a odrůd rostlin.

Do úzké spolupráce pak i orgány ochrany veřejného zdraví v působnosti Ministerstva zdravotnictví a dále svazy spotřebitelů, výrobců i distributorů.

Ve struktuře Národního úřadu pro potraviny budou také pracoviště, zajišťující úzkou spolupráci s Evropským úřadem pro bezpečnost potravin, Evropskou centrálou WHO a Světovou organizací obchodu WTO a prosazující návazná stanoviska ČR v orgánech EU.

Národní úřad pro potraviny bude zastupovat Ministerstvo zemědělství při vytváření spolupráce a koordinaci spolupráce s orgány veřejného zdraví a Ministerstvem zdravotnictví. Bude i nadále odpovědný za činnost Mezirezortní pracovní skupiny pro bezpečnost potravin.

Bude připravovat analýzy a doporučení vládě ČR a vedení ministerstva pro nutné inovace v potravinářské výrobě, zaměřené na praktické zvládnutí nejnovějších doporučení zdravé výživy za spolupráce VÚPP a dalších odvětvových výzkumných ústavů.

Pro vedení ministerstva bude připravovat nutné podkladové materiály k jednání o podílu spolufinancování potravinářských projektů EU ze státního rozpočtu.

Národní marketingová agentura

Marketing je nyní řešen zřízením marketingového odboru při Státním zemědělském intervenčním fondu s tím, že se počítá ve smyslu usnesení vlády č. 702/2003 s ustavením Národní marketingové agentury, o.p.s., kde zakladatelem bude Ministerstvo zemědělství, které vloží do této společnosti 200 mil. Kč ročně až do roku 2006. Od roku 2007 bude zavedeno smíšené financování (podniky i státní rozpočet).

Tato Národní marketingová agentura, o.p.s. bude plnit dva základní cíle.

V prvé řadě všestrannou marketingovou podporu českých výrobků, která by měla pomoci v uplatnění těchto výrobků na domácím (společném trhu EU) i trzích třetích zemí. Na tuto podporu musí agentura využít již zavedené značky KLAS A, která je jednotlivým výrobkům přidělena po splnění

celé řady náročných kritérií. Podobně propagují své výrobky i další členské a kandidátské země EU. Jde o významnou pomoc při řešení našeho hlavního úkolu při výrobě potravin, a to jejich efektivnímu umístění na trh. Znamé heslo, že není problém výrobek vyrobit, ale problém je výrobek prodat, platí u potravin dvojnásob.

Druhým neméně důležitým úkolem této agentury je zaměření na analýzy jednotlivých trhů, vypracování obchodních příležitostí a obchodních rizik a trvalý servis pro naše výrobní podniky v tomto směru. Agentura musí také velmi podrobně sledovat vývoj ve společné obchodní politice EU, stav jednání s WTO a připravovat podklady pro následné hájení zájmů ČR v této oblasti.

Dohodnuté změny při uplatňování obchodních mechanismů je nutno okamžitě analyzovat a vhodnou formou informovat naše podnikatelské subjekty tak, aby nezalost těchto důležitých změn nepřinesla ekonomické ztráty v mezinárodním obchodu. Tuto problematiku bude řešit ve spolupráci s obdobnými agenturami MPO.

E. Časový a věcný sled jednotlivých etap koncepcí potravinářství

Koncepcí potravinářství navazuje na koncepci agrární politiky. Přitom není pochyb o tom, že věcné záměry se budou u obou článků potravinového řetězce v řadě opatření lišit. Na koncepci by z časového a věcného hlediska měly ve svých strategiích navázat i rozhodující výrobní obory a stěžejní podniky těchto oborů, většinou zastoupené v Potravinářské komoře ČR. Uvedený vliv je ovšem obousměrný. Celková koncepce reflektuje i nosné záměry jednotlivých výrobních oborů a významných firem a jejich skupin.

1. Etapa VSTUPNÍ (2004 – 2006)

Z věcného hlediska bude pro tuto etapu rozhodující:

- rozsah podnikatelské základny při vstupu do EU a po celou tuto etapu. Dramatické změny s dopadem do celkové výkonnosti sektoru nejsou očekávány. Restrukturalizace této základny, ve prospěch lépe připravených a zániku nekonkurenceschopných firem a provozů nedosahujících evropských a národních standardů bude pokračovat,
- vliv zemědělské politiky na potravinářský sektor předurčený SZP, přístupovou smlouvou a následnými rozhodnutími národních orgánů,
- účinnost aktivního působení na podporu prodeje tuzemské produkce, vytvořením samostatné marketingové agentury se zahájením činnosti v roce 2004,
- rozsah získaných podpor z rozvojových programů a míra spoluúčasti na jejich financování v letech 2004 – 2006,
- uplatnění nového institucionálního uspořádání státní správy s jednotným působením na úseku potravin na bázi Národního úřadu pro potraviny ustaveného v roce 2004,
- postupné naplňování všech vytyčených strategických cílů (část A, resp. další části koncepce).

2. Etapa PŘIZPŮBENÍ (2007 – 2011)

V této etapě bude pokračovat realizace strategických a specifických cílů koncepce. Etapa navazující na vstupní etapu se plně přizpůsobí nové politice EU a podmínkám podnikání v EU.

Na konci etapy přizpůsobení se očekává, že potravinářský sektor bude, měřeno ekonomickými kritérii, konkurenceschopným klíčovým odvětvím zpracovatelského průmyslu. Vytvoří si podmínky pro udržení této pozice i pro závěrečnou etapu spojenou s cílovým horizontem této koncepce.

3. Etapa VYROVNÁNÍ (2011 – 2013)

V potravinářství po roce 2011 se předpokládá dosažení vysokého stupně vyrovnávání se s vyspělými zeměmi EU ve sdružování vzájemně závislých podniků a integrace firem mezi jednotlivými články potravinového řetězce, především u oborů s přímou vazbou na zemědělskou prvovýrobu, (mlékařský průmysl, masný průmysl aj.).

Významnou příležitostí pro české výrobce představují regionální speciality a upravené potraviny s národní kuchyňskou úpravou a nápoji, které se ve výrobní struktuře potravinářství budou dále prosazovat a propojovat s gastronomií a turismem.

U potravin nového typu bude probíhat proces řetězení, kdy stravovací zvyklosti jedné cílové skupiny bude pružněji než dosud přebírat další skupina spotřebitelů. Rozšíří se podíl biopotravin ve spotřebě a potravin typu GMO.

Poslední etapu koncepce lze s ohledem na její časový odstup představit pouze hlavními trendy.

Závěr:

Předložená koncepce potravinářského průmyslu ČR vyjadřuje souhrn nejdůležitějších změn, které musí české potravinářství pro udržení konkurenceschopnosti absorbovat v souvislosti se vstupem ČR do EU a dalším rozvojem celého odvětví v následujících letech.

Jde zejména o trvalou schopnost zavádět do praxe všechna unijní opatření, která zajišťují výrobu bezpečných potravin, nároky životního prostředí a správné výživové trendy s cílem trvalého zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva. Souhrn těchto opatření a zajištění efektivního zpracování zemědělské prvovýroby je obsažen v pojmu **strategická role výroby potravin**.

Kromě uvedených opatření musí potravinářský průmysl zaměřit svoji pozornost na podstatné zvýšení úlohy marketingu v celé průřezové činnosti podniků, na masivní inovace výroby a technologií, které budou kopírovat nejnovější výživové trendy a budou v souladu s výživovými cíli stanovené evropskou úřadovnou WHO. V neposlední řadě musí celé odvětví trvale usilovat o zvyšování přínosu pro národní hospodářství tím, že z domácích zdrojů efektivně pokryje nejenom domácí spotřebu, ale výrazně zvýší podíl na zahraničním obchodu ČR.

K tomu je třeba zajistit podporu státu v oblasti **plného spolufinancování projektů EU ze státního rozpočtu** (v rámci schváleného výhledu státního rozpočtu na období 2004 –2006) a vytvoření základních předpokladů **efektivní státní správy** (po vzoru mnoha evropských států) **vytvořením Národního úřadu pro potraviny** a změnou názvu ministerstva **na Ministerstvo zemědělství a výživy**.

Za těchto předpokladů může české potravinářství reálně zhodnotit svůj růstový potenciál a vytvoří se základní předpoklady pro opravdové naplnění **strategické role potravinářství** v podmínkách ČR.

Přílohy

Příloha č.1

Tabulka 1 - Spolufinancování jednotlivých programů pro potravinářství

rok	2004	2005	2006	2007+	2008+	2009+	2010+	2011+	2012+	2013+
Operační program zemědělství – požadavek na spolufinancování v mil. Kč (1€ = 32 Kč)										
Opatření 1.2.	32,32	45,76	59,52	65,47	72,02	79,22	87,14	95,86	105,44	115,99
2.2	0,72	0,96	1,28	1,41	1,55	1,70	1,87	2,06	2,27	2,49
2.3.1	11,52	16,64	26,44	28,86	31,75	34,93	38,42	42,26	46,49	51,13
Operační program průmysl a podnikání – požadavek na spolufinancování v mil. Kč (1€ = 32 Kč)										
Opatření 2.1	21,93	29,89	37,89	41,68	45,85	50,43	55,47	61,02	67,12	73,84
2.2	12,19	14,60	18,94	20,83	22,92	25,21	27,73	30,50	33,55	36,91
2.3	10,50	12,17	15,78	17,36	19,09	21,00	23,01	25,41	27,96	30,75
Podpory podle Nařízení Rady 2826/2000 a nařízení komise 2879/2000										
	10,00	11,00	12,10	13,31	14,64	16,11	17,72	19,94	21,44	23,58
+) Orientační kvantifikace potřeb od roku 2007 do roku 2013 bude v návaznosti na dopracování finančního rámce EU pro toto období dále upřesněna.										

Zdroj : PK ČR

Příloha č.2

Přehled sumarizovaných environmentálních nákladů potravinářských zařízení

Tabulka č. 1 - Jatka a zpracování živočišných surovin kromě mléka

Náklady jsou uvedeny v mil. Kč

Rok *)	Náklady na opatření	Ostatní environmentální náklady	Podíl podniků, pro které uvedená data platí, na celkové výrobní kapacitě ČR v daném oboru
2004	456,5	20	48,7 %
2005	277	19	
2006	226	20	
2007	208	18	
CELKEM	1 167,5	77	100 %
Průměr na 1 rok	292	19	

Zdroj : MZe

Tato tabulka shrnuje náklady pro následující kategorie následující zařízení.

1. jatka o kapacitě větší než 50 t opracovaných těl denně
2. jatka o kapacitě menší než 50 t opracovaných těl denně
3. zařízení na úpravu a zpracování za účelem výroby potravin nebo krmiv ze živočišných surovin (jiných než mléka) o výrobní kapacitě větší než 75 t hotových výrobků denně.
4. zařízení na úpravu a zpracování za účelem výroby potravin nebo krmiv ze živočišných surovin (jiných než mléka) o výrobní kapacitě menší než 75 t hotových výrobků denně

Tabulka č. 2 - Zpracování rostlinných surovin

Náklady jsou uvedeny v mil. Kč

Rok *)	Náklady na opatření	Ostatní environmentální náklady	Podíl podniků, pro které uvedená data platí, na celkové výrobní kapacitě ČR v daném oboru
2004	342	0	43,5 %
2005	733	0	
2006	755	0	
2007	322	0	
CELKEM	2 152	0	100 %
Průměr na 1 rok	538	0	

Zdroj : MZe

Tato tabulka shrnuje náklady pro následující kategorie následující zařízení:

5. *zařízení na úpravu a zpracování za účelem výroby potravin nebo krmiv z rostlinných surovin, o výrobní kapacitě větší než 300 t hotových výrobků denně (v průměru za čtvrtletí)*
6. *zařízení na úpravu a zpracování za účelem výroby potravin nebo krmiv z rostlinných surovin, o výrobní kapacitě menší než 300 t hotových výrobků denně (v průměru za čtvrtletí)*

Tabulka č. 3 - Mlékárny a zpracování mléka

Náklady jsou uvedeny v mil. Kč

Rok *)	Náklady na opatření	Ostatní environmentální náklady	Průměrný podíl podniků, pro které uvedená data platí, na celkové výrobní kapacitě ČR v daných oborech.
2004	114	0	8,8 %
2005	113	0	
2006	114	0	
2007	113	0	
CELKEM	454	0	100 %
Průměr na 1 rok	113,5	0	

Zdroj : MZe

Tato tabulka shrnuje náklady pro následující kategorie následující zařízení:

7. *zařízení na úpravu a zpracování mléka, kde množství odebíraného mléka je větší než 200 t denně (v průměru za rok)*
8. *zařízení na úpravu a zpracování mléka, kde množství odebíraného mléka je menší než 200 t denně (v průměru za rok)*

**Tabulka č. 4 - Výroba potravin a nápojů celkem
(shrnutí předchozích tabulek)**

Náklady jsou uvedeny v mil. Kč

Rok *)	Náklady na opatření	Ostatní environmentální náklady	Podíl podniků, pro které uvedená data platí, na celkové výrobní kapacitě ČR v daném oboru
2004	912	20	

2005	1 124	19	33 %
2006	1 094	20	
2007	644	18	
CELKEM	3 774	77	100 %
Průměr na 1 rok	944	19	

Zdroj : MZe

Oblasti které jsou předmětem nutných investic v nejbližším období jsou čištění odpadních vod, energetické zdroje, obalové odpady, živočišné odpady včetně konfiskátů a částečně doprava, manipulace se sypkými substráty (prašnost), manipulace s nebezpečnými látkami, technické zajištění havarijních plánů, zabezpečení nádrží PHM ve vztahu k vodohospodářské legislativě.

Odborný odhad 20% krytí z vlastních finančních prostředků je stanoven s přihlédnutím na nutnost finančního zajištění investic zejména do oblastí veterinárních, hygienických, zdravotní nezávadnosti, konkurenceschopnosti, zaměstnanosti a marketingu.

Celkové očekávané environmentální náklady potravinářského průmyslu v ČR činí za období 2004-2007 **celkem 3 850 mil. Kč.**

*) Náklady po roce 2007 nelze odhadnout, protože dosud chybí finanční rámec EU.

Použité zkratky	
AZO ČR	Agrární zahraniční obchod ČR
BAT	Best available Technique – Nejlepší dostupné techniky
b.c.	Běžné ceny
BREF	Referenční dokumenty o nejlepších dostupných technikách Best Available Reference Documents
CEFTA	Central European Free Trade Agreement – Středoevropská dohoda o volném obchodu (od roku 1998 vč. Bulharska)
CPV	Ceny průmyslových výrobců
ČOV	Čistírny odpadních vod
DG SANCO	Health and Consumer Protection Directorate-General Generální ředitelství pro ochranu zdraví a spotřebitele
EPER	Evropský registr emisí znečišťujících látek
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
EU	Evropská unie
GMO	Geneticky modifikované organizmy
HACCP	Hazard Analysis and Critical Control Points - Systém kritických kontrolních bodů
HRDP	Horizontální plán rozvoje venkova
IPPC	Intergrated Pollution Prevention Control – Integrovaná prevence omezování znečištění
ISO	International Standard Organization – Mezinárodní organizace pro standardizaci
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR
MZe	Ministerstvo zemědělství ČR
MŽP	Ministerstvo životního prostředí ČR
PGRLF	Podpůrný garanční rolnický fond
PK ČR	Potravinářská komora ČR
RASFF	Systém rychlé výstrahy pro potraviny a krmiva
SC	Spotřebitelské ceny
SOP	Sektorový operační program
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
SZP	Společná zemědělská politika
SZPI	Státní zemědělská a potravinářská inspekce
VUPP	Výzkumný ústav potravinářského průmyslu
VÚZE	Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky
WTO	World Trade Organization – Světová obchodní organizace
WHO	World Health Organization – Světová zdravotnická organizace
ZV PSP	Zemědělský výbor Poslanecké sněmovny parlamentu